ANNA STUART

Een moeder *na* Auschwitz

In een verscheurd Berlijn houdt een moeder vast aan haar belofte: ooit zal ze haar dochter terugvinden.

ROMAN

GEBASEERD OP EEN WAARGEBEURD VERHAAL

1

Stalinstadt, Oost-Duitsland, donderdag 18 mei 1961

Olivia

Olivia werd niet wakker door het bonzen op de deur, en zelfs niet door het stemgeluid van de kortaf sprekende man die klonk alsof hij verwachtte gehoorzaamd te worden, of door de rustige reactie van haar moeder. Het was de bezorgdheid van haar vader die tot haar doordrong terwijl ze sliep en die haar uit bed trok. Haar vader was een zachtaardige, vriendelijke man, maar nu klonk hij boos.

'Of ik ga met haar mee, óf ze gaat helemaal niet.'

'Mannen zijn niet toegestaan,' was het afgemeten antwoord.

Met bonzend hart pakte Olivia haar ochtendjas, maar ze bedacht zich; je kon de Stasi niet in je nachtkleding onder ogen komen. Ze pakte de kleren die ze overdag had gedragen en die ze gehaast over een stoel had gegooid. Als haar moeder dat had gezien, was ze boos geworden – ze was een pietje-precies – maar Olivia was te moe geweest om haar kleren netjes op te ruimen. Daar was ze nu blij om. Vlug trok ze de blauwe blouse en de zwarte rok van de *Freie Deutsche Jugend* aan, zonder de wollen maillot en het blauw-witte sjaaltje.

Beneden was het gesprek nog gaande, maar het was duidelijk dat het geduld van de man op begon te raken. Vlug deed ze de deur open. Haar ouders stonden naast elkaar in de gang, voor een stevige man in een zware overjas die wijdbeens bij de deur stond, alsof het zijn huis was.

'De Stasi is het schild en het zwaard van de partij,' mompelde Olivia in zichzelf. Dat werd hun op school geleerd. 'Als

goede socialist heb je niets te vrezen voor het ministerie van Staatsveiligheid.' Tot nu toe had Olivia dat geloofd, maar nu die officier midden in de nacht in hun gang stond, bekroop haar plotseling toch aan angstig gevoel.

'Uw vrouw loopt geen gevaar, meneer,' zei de officier. Dat 'meneer' klonk niet welgemeend en eigenlijk ook niet geruststellend.

Olivia's moeder, Ester, keek op naar haar man. In het maanlicht dat door het gangraam scheen, oogde haar schone vroedvrouwuniform zo vreselijk wit dat ze wel een spook leek.

'Het is maar een bevalling, Filip. Ze is gewoon een moeder.'

'Ze is een gevangene, *meine Liebling*,' antwoordde hij. 'Misschien is ze gevaarlijk.'

'Daarom wordt ze ook goed bewaakt,' viel de Stasi-officier uit.

De man begon boos te worden en Olivia wist dat dát gevaarlijk was.

'Ik ga wel mee.' Ze keken haar allemaal aan. Olivia wenste dat ze de tijd had genomen haar kousen aan te trekken. Ze liep verder en wierp even een blik op de deur van de slaapkamer van haar jongere broer, in de hoop dat ze hem niet wakker had gemaakt. 'Ik ga wel met *Mutti* mee.'

'Dat hoef je niet te doen, *Kindchen*,' zei Ester.

'Nee, maar ik wil het wel.'

'Goed,' zei de Stasi-officier. 'Kom mee dan. We hebben geen tijd te verliezen. Toen ik wegging, schreeuwde ze het hele huis bij elkaar.'

Ester glimlachte even. 'Ja, dat gebeurt weleens.'

Olivia voelde de angst nog steeds in haar buik, maar kalmeerde toen ze zag hoe rustig haar moeder was. Ze liet haar blote voeten in de schoenen glijden die ze normaal droeg als ze naar school ging. De man keek even naar haar FDJ-blouse en met een waarderend knikje pakte hij haar jas van Filip aan en hield hij die voor haar op.

'Dank u.'

'Wees voorzichtig,' zei Filip. Hij gaf Olivia en haar moeder een kus.

Hij keek nog steeds ongemakkelijk, maar Olivia voelde zich nu zekerder. Ze zaten niet in de problemen, maar ze hielpen de staat, zoals werd verwacht. De angst maakte plaats voor toenemende opwinding. Ze had haar moeder al vaker bij bevallingen geassisteerd, zelfs een paar keer 's nachts, maar zo dramatisch als dit was het nooit geweest. Ze kon niet wachten om het morgen aan iedereen op school te vertellen!

De maan stond hoog aan de hemel boven Stalinstadt en wierp een zilverachtige gloed over de nieuwe, volmaakt socialistische stad. De symmetrische, massieve huizenblokken waren goed te zien en de rook van de metaalfabrieken, waar het stadje voor was gebouwd, kringelde omhoog alsof hij werd aangetrokken door het maanlicht. Tegenover hun appartementencomplex beschenen autolampen de grote obelisk die symbool stond voor de vriendschap tussen Duitsland en de Sovjet-Unie. Gewoontegetrouw salueerde Olivia, maar toen zag ze de bus die voor hen klaarstond en werd ze toch weer bang.

'Stap in, alstublieft.'

De officier opende de zijdeur van de grote, grijze bus, maar Olivia aarzelde. Iedereen kende deze bussen en niemand wilde ze vanbinnen zien.

'Eh, nou…'

'Stap in!' Hij duwde hen de kleine ruimte in.

'Worden we…' stotterde Olivia, maar haar woorden werden onderbroken door het geluid van de zijdeur die werd dichtgeschoven. Ze zaten opgesloten.

'Er is niets aan de hand, Liv,' zei haar moeder zachtjes. 'Ga zitten en probeer je geen zorgen te maken.'

In de bus bevonden zich vijf kleine cellen, elk met een harde bank met een haak waar handboeien aan bevestigd konden worden. De celdeuren zaten niet op slot en Olivia zag hoe haar moeder keurig op een van de banken plaatsnam, met rechte rug, haar voeten naast elkaar en haar tas met spullen netjes op

schoot. Met bonzend hart wilde Olivia in de tweede cel gaan zitten, maar ze paste er amper, omdat ze bijna een kop groter was dan haar moeder. Ze had 'lange botten' – als een groot koekoeksjong in een nest kleine mussen – maar in elk geval kon ze met haar lange benen de deur van haar cel openhouden, waardoor ze haar moeder in het zicht kon houden.

'Waar gaan we heen?' vroeg ze.

'Dat merken we vanzelf, schat.'

Olivia knikte aarzelend. In Oost-Duitsland wist niemand meer dan nodig was. Dat was beter. De staat had alles onder controle. Het was de taak van het individu om te doen wat hem werd opgedragen. Olivia herinnerde zichzelf eraan dat iedereen maar een puzzelstukje in het grote geheel was en dat het grote plaatje vanzelf zichtbaar zou worden, als iedereen zich op de juiste plek bevond. Toch zou het fijn zijn om te weten of ze tien minuten of urenlang in deze doodenge bus moest zitten…

De bus stopte zo plotseling dat de lucht uit haar longen werd geperst en ze onwillekeurig 'o' riep. Ze hoorden garagedeuren ratelend openschuiven. De bus reed schuddend naar voren en de garagedeuren sloten weer.

Ester strekte haar arm uit en pakte Olivia's hand vast. 'Er is niets aan de hand,' zei ze nog een keer.

Olivia moest haar best doen om haar moeder te geloven toen de zijdeur van de bus werd opengeschoven en ze door een lege, witte garage via twee traptreden naar een smalle, zwakverlichte gang van een Stasi-gevangenis werden geleid. Aan weerszijden van de gang bevonden zich zware metalen deuren met grote sloten en dikke spijlen voor piepkleine ramen.

'Niet kijken,' fluisterde Ester.

Maar dat was onmogelijk en Olivia ving een glimp op van mannen en vrouwen op dunne, harde matrassen. De meeste mensen lagen opgekruld in foetushouding, zonder dekens. De officier liet hen vlug doorlopen, steeds verder het beangstigende gebouw in. In gedachten klampte Olivia zich vast aan haar vertrouwen in haar moeder. Dat had ze nodig om door

te blijven lopen, dieper de hel in.

Er klonk een gedempte uitroep door de gang. De officier stak zijn hand op. 'Luister! Moet je haar nou horen. Is het nodig om zoveel drukte te maken?'

'Dat zien we zo meteen,' zei Ester. 'Misschien zijn er complicaties.'

De officier huiverde. Hij bleef voor een van de ijzeren deuren staan en klopte drie keer. Er werd opengedaan door een vrouw met een angstige blik, in een grijs uniform van de *Volkspolizei*.

'Hier is de vroedvrouw,' zei de Stasi-officier en hij gaf Ester een zetje, de cel in.

'Eindelijk!' De vopo (de bijnaam voor leden van de Volkspolizei) greep Esters arm vast. 'Er is iets mis met haar, dat moet wel.'

Olivia liep achter Ester aan de kleine ruimte in en hapte naar adem. De gevangene was een heel tengere vrouw, vast niet veel ouder dan Olivia die zeventien was, met een enorme buik en kort, felgroen haar. Ze kronkelde van de pijn en trok aan de handboeien die aan een pijp waren bevestigd. Het leek wel alsof ze tegen de kale muur op wilde klimmen.

'Er is inderdaad iets mis,' zei Ester. Ze zette een stap naar voren. 'Die arme vrouw moet kunnen bewegen.'

'Dat mag niet,' zei de vopo. 'Ze moet vast blijven zitten. Ze zou gevaarlijk kunnen zijn.'

'Ziet ze er gevaarlijk uit?'

'Nou, nee…' De vopo keek naar de deur, maar de Stasi-officier was al vertrokken. Toen de wee voorbij was en de gevangene zich tegen de muur liet zakken, hoorden ze verderop in de gang zijn nette schoenen op de vloer tikken.

'U lijkt me een capabele vrouw,' zei Ester monter tegen de vopo, 'en mijn dochter is erg sterk. We kunnen het wel aan.'

De vopo liet haar blik van Olivia naar de gevangene gaan.

'Goed, maar als het misgaat, is het uw verantwoordelijkheid.'

'Uiteraard.'

De vopo maakte de handboeien los en het meisje liet zich op de vloer zakken. Ester ging naast haar staan en gaf Olivia

een knikje om aan te geven dat ze moest helpen haar naar het kale bed brengen.

De ogen van het meisje gingen open en ze keek verward op.

'Ben ik overleden?'

Ester glimlachte naar haar. 'Integendeel, liefje, je staat op het punt om te bevallen. Hoe heet je?'

'Claudia.'

'Nou, Claudia, laten we even rusten en dan… O, zo te zien komt de volgende wee al.' Claudia kronkelde, maar Ester hield haar stevig vast en keek diep in haar bange ogen. 'Haal adem, Claudia, zo: in door de neus, uit door de mond. Goed. Verzet je niet tegen de pijn. Het komt doordat jouw lichaam zich opent om het kindje eruit te laten. Ademhalen, zo ja, heel goed.'

Olivia stond achter haar moeder en knipperde haar tranen weg terwijl ze toekeek hoe haar moeder een wonder verrichtte met Claudia. Toen de wee over was, ging het meisje ontspannen op het bed liggen.

'Mooi,' zei Ester rustig. 'Laten we even kijken hoever we zijn, goed? O, geweldig, het duurt niet lang meer, Claudia. Daarom doet het zoveel pijn: de baby is er bijna. Luister, het is bijna voorbij en dan heb je je kindje in je armen.'

Claudia glimlachte zwakjes. 'Was Frank er maar.'

'Is hij je man?'

Ze knikte. 'Hij wilde erbij zijn. Ik weet dat het ongebruikelijk is, maar hij wilde het. Hij zei dat het niet meer dan eerlijk was als hij me zou steunen…' Haar woorden stierven weg en ze snikte, maar toen werd haar magere lijf opnieuw overvallen door een wee en kon ze zich alleen nog op haar ademhaling concentreren.

Olivia keek even naar de vopo die bij de deur stond en daarna weer naar Claudia.

'Waarom ben je hier?' fluisterde ze.

Claudia wees met een zwak gebaar naar haar haar en trok even aan de groene punten.

'Ze denken dat ik een tegenstander van het regime ben.'

Olivia hapte naar adem. Ze werden voortdurend gewaarschuwd voor het gevaar van in opstand komen tegen de staat die alles in de hand had, maar ze had nog nooit iemand ontmoet die ervan werd beschuldigd.

'Ben je dat?'

Het meisje haalde haar schouders op.

'Ze denken het maar. Ik heb voor de lol mijn haar geverfd. Mijn kleding was oud en versleten, dus ik dacht…'

Olivia fronste.

'Maar je moet toch wel íéts gedaan hebben?'

'Olivia!' zei Ester streng. 'Dit is niet het juiste moment voor een politieke discussie.'

Olivia schrok.

'Nee, moeder. Sorry, moeder.' Ze boog haar hoofd. 'Maar het is hier zo vreselijk, dus…'

'Dat valt wel mee.'

Bij het horen van de harde, kille klank in Esters stem hield Olivia haar mond. Haar moeder was zo rustig, bekwaam en liefdevol dat ze soms vergat wat ze allemaal had meegemaakt.

'Sorry,' zei ze weer.

Ester schudde haar hoofd even alsof ze het verleden van zich af zette en keek Olivia glimlachend aan. 'Je hoeft je niet te verontschuldigen, liefje. Ga alsjeblieft even water halen. En een handdoek. Het hoofdje van de baby komt al tevoorschijn!'

Blij dat ze even weg kon, haalde Olivia wat haar moeder nodig had. Daarna ging ze bij het hoofdeinde van Claudia's bed staan. Baby's waren een kostbaar geschenk, dat wist ze. Het was de taak van de vrouw om zo veel mogelijk kinderen te krijgen, om de mannen die waren omgekomen in de oorlog te vervangen. Als het zover was, zou ze haar plicht doen. Ze wist alleen niet of ze van tevoren al zoveel wilde weten.

Claudia greep haar groene haar vast en gilde alsof ze uit elkaar werd getrokken, terwijl Ester haar rustig over haar rug wreef en zei dat ze het goed deed.

'Het kindje is er bijna, Claudia. Nog één keer persen.'

En toen, plotseling, met een brul van Claudia, was er nieuw leven in de cel.

'Het is een jongen,' zei Ester, terwijl de baby hard begon te huilen. 'Je hebt een jongetje gekregen, Claudia, een zoon!'

Ester hield de baby rustig in haar handen en Olivia liep naar haar toe om het kindje te bekijken. Wat was hij groot. Hoe had Claudia dat in vredesnaam voor elkaar gekregen? Ester hield Olivia het kindje voor.

'Moet ík hem vasthouden?' Olivia keek even naar de vopo, maar de vrouw stond door de tralies van de deur met iemand op de gang te praten.

'Ja, alsjeblieft,' drong Ester aan. 'Ik moet de navelstreng doorknippen.'

Olivia stak haar handen uit en haar moeder legde het kindje erin. Hij was stevig, maar zijn huid was heel zacht en toen hij met een van zijn beentjes trappelde, werd Olivia vervuld van ontzag.

'Wat is hij mooi.'

'Ja, hè?' Ester knipte de kloppende navelstreng door en knikte. 'Nu mag je hem aan Mutti geven.'

Claudia zat al rechtop. Toen ze zich uitstrekte naar haar kind was het duidelijk dat ze de strijd die ze had geleverd al achter zich had gelaten. Ze overlaadde het jongetje met kusjes.

'Mijn jongen. O, mijn *süße* jongen.'

De baby smakte en toen ze haar blouse open knoopte, klampte hij zich meteen stevig aan haar borst vast. Claudia's gezicht vertrok even, maar toen verschoof ze een beetje en ging ze ontspannen zitten. Terwijl de baby dronk, streek ze met haar vingers over het donshaar op zijn hoofd. Hij kreunde tevreden en zijn handje ging naar die van zijn moeder. In een reflex sloten zijn vingertjes om een van die van haar.

In de kleine cel stapte Olivia zo ver mogelijk naar achteren om Claudia een beetje privacy te geven, maar ze kon haar ogen niet van de jonge moeder en haar kind afhouden.

'Was het voor u ook zo?' vroeg ze fluisterend aan Ester, die

de placenta controleerde. Ester schrok en Olivia keek haar verbaasd aan. 'Toen u de jongens kreeg, bedoel ik, Mordy en Ben.'

'O, aha. Ja, natuurlijk. De eerste ogenblikken met een baby zijn erg kostbaar.'

Ze leek van slag en Olivia keek haar nieuwsgierig aan, maar Ester wendde haar blik af en liep terug naar het bed.

'Goed gedaan, Claudia.'

Claudia trok haar blik los van haar kind.

'Bedankt. Heel erg bedankt! Zonder u had ik het niet gekund.'

'Natuurlijk wel. De baby wist wat er moest gebeuren, hè?'

Ze knikte glimlachend.

'Ik noem hem –'

Ze werd onderbroken doordat de deur opensloeg. Ze keken allemaal op. De Stasi-officier was er weer en keek naar de baby.

'Een jongen. Mooi,' zei hij. Hij strekte zijn handen uit en griste het kindje uit Claudia's armen, zo snel en doelbewust dat ze geen tijd had om te reageren. 'We zorgen ervoor dat hij een goed thuis krijgt.'

'Wat?' Claudia hapte naar adem. De man draaide zich al naar de deur en ze sprong uit bed. Terwijl het bloed langs haar magere benen liep, greep ze zijn arm vast. 'Wat bedoelt u? Wat doet u? Het is mijn kindje!'

'Nu niet meer,' was zijn kille reactie. Olivia keek vol ontzetting naar de officier en de huilende, roze baby tegen zijn zwarte overjas. 'Je bent opstandig, een gevaar voor de staat,' vervolgde hij. 'We kunnen jou de opvoeding van het kind niet toevertrouwen. Hij gaat naar een goed, socialistisch gezin.'

'Ik ben niet opstandig, echt niet!' Claudia lag nu huilend op haar knieën. 'Ik heb mijn haar alleen maar voor de lol geverfd. Het betekent niets! Ik zit bij de FDJ, ik heb de gelofte afgelegd. Ik zal hem goed opvoeden, dat beloof ik!'

'We kunnen je helaas niet vertrouwen.' De officier haalde zijn schouders op, alsof het om het afpakken van een chocoladereep

ging, niet om een kindje dat ze net met pijn en moeite op de wereld had gezet.

'Alstublíéft!' riep Claudia.

Maar hij negeerde haar verdriet en draaide zich naar de deur.

Toen ging Ester voor hem staan.

'Nee,' zei ze. Iedereen in de kamer verstijfde. Ester was klein, maar haar stem vulde de ruimte. 'Dat kunt u niet doen, meneer. U kunt deze baby niet weghalen bij zijn moeder.'

'O nee?' Hij vernauwde zijn ogen tot spleetjes.

'Het is wreed en een uiting van onderdrukking. Hebben we daar juist niet tegen gestreden?'

'Hoe durft u!' snauwde hij.

Ester zag de dreiging niet. Haar hele lichaam trilde van emotie.

'Ik heb dit vaker gezien. Ik heb gezien hoe baby's uit de armen van hun moeders werden getrokken. Ik heb gezien hoeveel schade het aanricht en hoeveel verdriet het veroorzaakt. Nazi's ontnamen moeders hun kinderen. Ik dacht dat we beter waren? In het socialisme draait het toch om samen een toekomst opbouwen? Om familie, gemeenschap en gedeelte normen en waarden?'

'Dat is zo, en deze opstandige vrouw deelt onze normen en waarden niet.'

'Ze is wél zijn moeder. Zij heeft hem gebaard!'

'Haar lichaam is een werktuig van de staat. We zullen het kind niet wreed behandelen. Hij zal veilig opgroeien en er zal goed voor hem worden gezorgd.'

'Maar niet door haar.'

'Zij is het niet waard.'

'Maar –'

'Vroedvrouw! U hebt uw werk gedaan, laat mij nu het mijne doen. Als deze vrouw haar loyaliteit bewijst, kan ze nog een kind krijgen.'

'Dat is niet hetzelfde!' De woorden leken uit Ester los te scheuren, vol rauwe emotie.

De officier deinsde even terug. 'Vroedvrouw Pasternak, bent u soms ook opstandig?'

'Nee!' Nu was het Olivia's beurt om zich uit te spreken. 'Mijn moeder is loyaal, goed en eerlijk.'

'Zorg er dan voor dat dat zo blijft, anders zult u dit gebouw vaker vanbinnen zien.'

Na die woorden vertrok de man, met het naamloze kindje. Ester zakte in elkaar, naast Claudia op de grond, en huilde samen met haar.

Het busje bracht hen terug naar de Alte Ladenstraße, terwijl de eerste lichtstralen door Stalinstadt schenen. Olivia klom de bus uit. Ze was nog nooit zo opgelucht geweest haar huis te zien. De officier bedankte hen kortaf en reed weg.

'Het spijt me dat je dat moest meemaken, Liv,' zei Ester. 'Maar ik ben heel dankbaar voor je hulp.'

'Ik ben blij dat u daar niet alleen naar binnen hoefde, Mutti.'

Ester liet een kort, schamper lachje horen. 'Ik heb wel erger gezien, liefje. Veel, veel erger.'

Zo ging het nou altijd met haar moeder. Olivia wist wel waarom; ze wist dat Ester, toen ze zo oud was als Olivia nu, naar *die ene plek* was gestuurd. Ze wist dat de tijd die haar moeder daar had doorgebracht de basis had gelegd voor wie ze nu was, maar vanavond was er iets nieuws gebeurd. Er was een bron van verdriet aangeboord die dieper ging dan Olivia tot nu toe had gezien.

Ester keek haar aan en glimlachte verdrietig. 'Zo te zien is het tijd.'

Olivia's hart sprong op.

'Waarvoor, Mutti?'

'Om je de waarheid te vertellen, de volledige waarheid.' Ze pakte Olivia's hand en leidde haar naar een bankje voor de obelisk. 'Ik wilde dit pas vertellen op je achttiende verjaardag, *Kindchen*, maar zo te merken heeft God andere plannen.' Ze haalde een keer diep adem en glimlachte verdrietig naar Olivia.

'Je weet toch dat je bent geboren op *die ene plek*? Dat je moeder overleed, dat je bent meegenomen en dat wij jou vonden in een weeshuis?'

Olivia knikte. Het was nooit een geheim geweest dat ze was geadopteerd, en ze wilde zeggen hoe dankbaar en gelukkig ze was dat ze deel uitmaakte van Esters gezin, maar de woorden bleven steken in haar keel, omdat ze voor het eerst inzag dat dat niet het hele verhaal was.

Ester slikte.

'Er was nog een kindje dat net zoals jij was meegenomen, maar haar moeder was niet overleden. Haar moeder was… ik.'

Olivia voelde Esters vingers steviger om de hare knellen, net zoals dat arme jongetje Claudia had vastgegrepen tijdens de korte tijd dat ze samen waren.

'Je hebt een zus, Olivia,' vertelde haar moeder, met schorre stem. 'We hebben haar nooit kunnen vinden, maar als het goed is, loopt er ergens een zus van je rond.'

Olivia keek haar aan en het werd haar heel duidelijk waarom Ester zo van slag was.

'U hebt een dóchter?'

'Nóg een dochter,' corrigeerde Ester haar vriendelijk. 'En ja, ze werd in Auschwitz-Birkenau van me afgepakt toen ze nog maar een paar dagen oud was.'

'U hebt haar nooit gevonden?'

'Nee.'

Ester sloeg haar ogen neer en plukte zenuwachtig aan een denkbeeldig draadje aan haar onberispelijke uniform.

'Zoekt u haar nog steeds?'

Even keek Ester naar haar handen, toen hief ze haar hoofd op en keek ze Olivia recht aan. 'Nee, daar zijn we mee gestopt.'

'Met het zoeken naar uw dochter?' In Esters ogen vlamde verdriet op. Olivia vond het vreselijk. 'Eh… daar had u vast goede redenen voor. Ik weet zeker dat…'

'We zijn ermee opgehouden,' zei Ester. 'Ja, daar hadden we redenen voor. Nou ja, er was één belangrijke reden. Was het de

juiste keus? Ik weet het niet. Het was de moeilijkste beslissing van mijn leven en elke dag, echt élke dag, vraag ik me af of het de juiste keus was. Maar inderdaad, we zijn ermee gestopt.'

Olivia opende haar mond om te vragen waarom, maar iets in Esters verdrietige blik hield haar tegen.

'Morgen vertel ik je meer,' beloofde Ester. 'Laten we nu nog een paar uurtjes proberen te slapen.'

Olivia knikte en liet zich naar hun appartement leiden, maar om de een of andere reden leken de mooie kamers iets minder gezellig dan eerder en voelde haar bed minder veilig. Ze lag wakker en zag de zon opkomen in een wereld waar blijkbaar ergens een dierbaar meisje rondliep dat meer de dochter van haar ouders was dan zijzelf.

2

Café Adler, West-Berlijn, vrijdag 19 mei 1961

Kirsten

'Wilt u er misschien een donut bij, meneer? Wij hebben de beste van heel Berlijn.' Kirsten glimlachte zo lief mogelijk naar de jongeman die de gebaksvitrine bekeek, in verleiding gebracht door de twee donuts die er nog lagen. 'Als u ze allebei neemt, mag ik u de tweede voor de helft van de prijs geven.'

'Maar dan moet ik er twee eten,' zei hij, met opgetrokken wenkbrauw.

Hij zag er leuk uit. Misschien was hij niet het type waar Kirsten gewoonlijk op viel – hij was slanker en leek serieuzer – maar wel echt leuk.

'Is er niet iemand die u kunt trakteren?' vroeg ze, terwijl ze onder haar pony door naar hem opkeek, hopend dat haar blonde haar, dat ze vanochtend zo zorgvuldig had gekruld, nog goed zat.

'Niet iemand die bijzonder genoeg is voor de beste donuts van Berlijn.'

Kirsten giechelde. 'Dan moet u ze denk ik toch allebei zélf opeten.'

'Of ik geef u er een.'

Haar hart sloeg een keer over. Hij moest wel in de twintig zijn en was in het café met een groep vlotte jongeren van de technische universiteit.

'Ik mag tijdens mijn werk niets eten,' zei ze, een beetje pruilend.

'Ik kan wachten tot u klaar bent.'

'Nou, ik –

'Aan de kant, Kirsty,' zei haar collega Sasha vrolijk. 'Sommige mensen hebben werk te doen.' Ze wurmde zich langs Kirsten en griste de twee donuts voor haar neus weg.

Kirsten kon alleen maar met open mond toekijken hoe Sasha ze overhandigde aan een stevige oudere vrouw met twee dreinende kinderen aan haar rokken.

De leuke jongen zuchtte overdreven. 'Nou, zo wordt de verleiding ons bespaard,' zei hij.

'Dat weet ik zo net nog niet,' flapte Kirsten eruit.

Hij lachte en ze voelde dat ze hevig bloosde. Wat dom! De jongen boog zich voorover en zei: 'Daar heb je misschien wel gelijk in. Ik ben Dieter, Dieter Wohlfahrt.'

'Kirsten,' stamelde ze.

'Dat weet ik.'

'O ja?'

Hij wees naar haar naambordje en ze bloosde nog meer.

'Kirsten Meyer,' zei ze vlug. 'Dat is dan één mark, alsjeblieft.'

'Bedankt. Misschien kunnen we de volgende keer een donut eten.' Hij legde een mark op de toonbank, pakte zijn koffie en draaide zich om, om naar zijn vrienden te lopen, maar toen keek hij haar nog een keer aan en voegde hij eraan toe: 'Trouwens, leuke jurk heb je aan. Anders.'

Voordat ze kon reageren, liep hij naar de lawaaierige groep bij de tafel bij het raam. Een meisje op de bank maakte nadrukkelijk plek voor hem en Kirsten zag hoe Dieter zich tussen haar en iemand anders in wurmde. Ze gaf zichzelf een standje. Waarom zou de knappe, slimme student Dieter aandacht besteden aan een zeventienjarige serveerster die haar eigen jurken maakte? Hij was gewoon beleefd geweest.

Met haar mooiste glimlach op haar gezicht richtte ze zich tot de volgende klant. Ze probeerde niet te vaak naar de tafel bij het raam te kijken, maar dat was moeilijk. Het meisje naast Dieter was erg knap, met glanzend kastanjebruin haar en moderne kleding. Kirsten benijdde haar. Ze bewonderde de goed

zittende Levi's-spijkerbroek waarin de vormen van het meisje mooi uitkwamen. Wat zou ze zelf ook graag zo'n spijkerbroek willen… maar dat zou ze zich nooit kunnen veroorloven.

Hij vond je jurk mooi, zei ze tegen zichzelf, met een blik op de A-lijn jurk van ruitjesstof waar ze uren aan had gewerkt, geïnspireerd door plaatjes in magazines. Ze was tevreden met het eindresultaat, maar ze wist dat de jurk niet net zo mooi was als een jurk uit de winkel en dat hij de allure miste van een merk als Levi's.

Arm zijn was stom, dacht ze boos, maar toen berispte ze zichzelf. Haar moeder werkte hard om haar en haar broer gelukkig te maken en het was gemeen om meer te willen. Maar ze wist dat ze ooit rijk waren geweest en dat het leven veel gemakkelijker zou zijn als ze dat nog waren. Er was een foto van haar als baby, met haar ouders op de stoep voor een enorm huis in Charlottenburg, maar dat was tijdens de oorlog geweest. Daarna was haar vader verdwenen en waren ze het huis ook kwijtgeraakt.

Op school hadden zoveel kinderen in de oorlog hun vader verloren dat Kirsten haar eigen vader niet echt miste, maar ze vond het wel naar dat het huis niet meer in hun bezit was. Ze hadden het gezellige appartement van haar grootouders aan de Bernauer Straße geërfd, tegenover tante Gretchen die nu weduwe was, en ze wist dat ze dankbaar zou moeten zijn, maar toch vroeg ze zich af hoe het mogelijk was dat Gretchen haar appartement had kunnen houden. Het was veel groter en luxer dan dat van hen. De mannen van beide zussen hadden voor Duitsland gevochten, maar het leek erop dat de een werd geëerd, terwijl de ander…

Als Kirsten haar moeder durfde te vragen wat er met haar vader was gebeurd, werd Lotti boos, zei ze dat Jan dood voor haar was en weigerde ze verder nog iets over hem te zeggen. Ze had nooit gezegd dat hij echt dood was, maar voor Kirsten kwam het op hetzelfde neer. Haar broer Uli zei dat hun vader een nazi was en dat hij zijn bezit was kwijtgeraakt vanwege zijn 'verkeerde ideeën.' Dat klonk wel aannemelijk, maar Kirsten

wilde er niet te lang over nadenken.

'Aan de slag, Kirsten! Er staat een klant te wachten!'

Kirsten schrok op. 'Sorry, *Frau* Munster.'

Haar bazin was een leuke vrouw, maar wel streng. Je kon haar beter niet boos maken. Ze moest haar hoofd erbij houden.

De rest van haar dienst maakte Kirsten koffie klaar, deelde ze stukken taart uit en waste ze af, met een stralende glimlach, zoals van haar werd verwacht. Later op de avond ging de groep studenten over op schnaps en werden de jongeren steeds luidruchtiger. Kirsten wist bijna zeker dat Dieter steeds naar haar keek, en toen ze een rondje door het café moest lopen om glazen op te halen, sprong hij op om haar te helpen.

'Drink ook iets met ons,' stelde hij voor.

Maar dat zou ze nooit durven, en de jukebox speelde Marlène Dietrich en het meisje met het glanzende haar stond op om te zingen, dus Kirsten liep snel verder.

Het meisje had een warme, hese stem en toen ze klaar was, applaudisseerde iedereen in het café en riepen de studenten: 'Bravo, Astrid!' Sasha rolde met haar ogen en zei: 'Natuurlijk kan dat meisje ook nog zingen.' Daardoor voelde Kirsten zich een beetje beter, maar ze was blij toen het bijna sluitingstijd was en ze de tafels kon gaan afnemen. Ze was bijna bij Dieter en zijn vrienden toen haar jongere broer Uli binnenwandelde en uitgerekend op dat moment over zijn slungelige, vijftienjarige benen struikelde, vlak voor hun neus.

Ze lachten luidruchtig. Met een vuurrood hoofd krabbelde Uli overeind.

'Hé Kirsten,' zei hij, veel te hard. 'Mutti heeft me gestuurd om je op te halen.'

Kirsten kon wel door de grond zakken. Ze voelde het litteken in haar oksel jeuken en onderdrukte de neiging om te krabben. Als peuter had ze een ongelukje gehad met een hete pan en ze leek altijd last te krijgen van het litteken als ze het te warm had, maar het laatste wat ze nu wilde was als een aap te gaan staan krabben.

'Kijk maar uit, Kirsten,' riep Astrid haar na. 'Straks val jij ook nog op je neus!'

'Ze kan beter op haar rug gaan liggen,' riep een van de jongens.

'Jensen, hou je mond!' snauwde Dieter hem toe. Daar moest Kirsten zeker dankbaar voor zijn, maar ze was te van slag om er iets om te geven. Waarom vertrok de groep niet gewoon?

Ze was heel erg opgelucht toen Frau Munster eraan kwam, met haar armen over elkaar, en streng zei dat ze het café ging sluiten. De jongeren liepen lachend naar buiten en bespraken naar welke dancing ze zouden gaan. Terwijl Kirsten haar best deed om positief te blijven, strekte ze zich uit naar haar danspartner voor die avond: de oude, stinkende zwabber.

'Sorry dat ik je voor schut zette,' zei Uli toen ze even later samen vertrokken en richting de U-Bahn liepen.

'Het geeft niet, het waren maar stomme studenten.'

Uli bood haar zijn arm aan, als een volwassen man, en na een korte aarzeling haakte Kirsten haar arm door de zijne. Het was vrijdagavond en het was druk in het centrum van Berlijn. Mensen gingen uit eten of naar de film, of zoals Astrid en Dieter, naar een van de vele dancings die als paddenstoelen uit de grond waren geschoten in de stad die nog worstelde met de gevolgen van de oorlog. Er waren nog steeds overal lege plekken waar huizen waren weggevaagd door bommen en in veel huizen zaten kogelgaten, maar er werden ook voortdurend nieuwe huizen gebouwd. Het ging goed met de economie en Berlijn was vastbesloten om te genieten van de voorspoed.

Kirsten keek om zich heen en genoot van de vrolijkheid in de stad die haar thuis was. Berlijn was een vat vol tegenstrijdigheden. Politiek gezien was de stad in tweeën gedeeld, maar het functioneerde nog wel als een geheel. Na de oorlog was Duitsland verdeeld onder de overwinnaars. De Russen hadden de oostelijke helft toebedeeld gekregen en de Britten, Amerikanen en Fransen de westelijke helft. Toen de Russen sluw de macht van alle regeringsposten in het Oostblok, inclusief die

van de Deutsche Demokratische Republik, langzaam hadden overgenomen, was het IJzeren Gordijn in Europa ontstaan; een grens met hekken met prikkeldraad, en soldaten die de mensen achter het IJzeren Gordijn belemmerden om te vertrekken.

De enige uitzondering was de geweldige stad Berlijn. Berlijn was Hitlers hoofdstad geweest en werd als bijzonder beschouwd. Ondanks dat de stad zich diep in Oost-Duitsland bevond, was ze ook in tweeën gedeeld. West-Berlijn was met bepaalde wegen en spoorlijnen met West-Europa verbonden, en Oost-Berlijn was van West-Berlijn gescheiden door niet meer dan een denkbeeldige lijn langs oude buurtgrenzen. Kirstens eigen Bernauer Straße bijvoorbeeld bevond zich op een wijkgrens. De mensen aan haar kant van de straat woonden in het gebied van de geallieerden en de mensen aan de overkant (inclusief haar tante Gretchen) woonden in Sovjetgebied, maar daar lette niemand op.

Het had tot gevolg dat mensen die het leven in het Oosten zat waren naar Berlijn konden gaan, door de stad konden wandelen en op de trein naar het Westen konden stappen, hun vrijheid tegemoet. De autoriteiten probeerden dat tegen te gaan en hielden iedereen die verdacht veel bagage bij zich had aan en stuurden mensen terug, maar zonder een echte grens konden ze niet echt veel beginnen. Niemand zou toch gek genoeg zijn om een grens in de stad te maken? Dus gingen de inwoners van Berlijn door met hun leven, reisden ze tussen de verschillende zones heen en weer en hadden ze de mogelijkheid om te kiezen tussen helder verlichte rock-'n-rollbars in het Westen en rokerige, moderne clubs in het Oosten, net wat ze wilden. En op deze warme avond in mei leek iedereen buiten te zijn.

'Zullen we ergens een flesje Coca-Cola gaan drinken, Uli?' stelde Kirsten impulsief voor.

Hij keek haar verschrikt aan.

'Zal Mutti dan niet bezorgd worden?'

Kirsten zuchtte.

'Ja, dat denk ik wel. Kom maar, dan gaan we naar huis.'

Terwijl een stad in tweeën wordt gespleten, zet een dochter de zoektocht van haar moeder voort

Berlijn, 1950. Ester tatoeëerde in Auschwitz haar eigen kampnummer onder de oksel van haar dochter, vlak voordat de baby werd weggegeven aan een Duits gezin. Ze wil haar terugvinden, maar wanneer ze ziet hoe een kind uit de armen van haar adoptiemoeder wordt gerukt, beseft ze hoeveel leed een hereniging kan veroorzaken. Ze staakt haar zoektocht en richt zich op het meisje dat ze zelf geadopteerd heeft, Olivia.

1961. Olivia wordt als trouwe communist geselecteerd voor de Oost-Duitse speerwerpploeg. In het trainingskamp begint ze aan haar idealen te twijfelen en stuit ze op een spoor van Esters eerste dochter. Dan wordt de Muur opgetrokken en verandert alles. Lukt het Olivia om moeder en dochter te herenigen, of zijn ze nu voor altijd gescheiden?

ANNA STUART studeerde Engelse literatuur in Cambridge en werkte jarenlang als productiemanager voordat ze zich besloot te wijden aan het schrijfvak. Inmiddels heeft ze tien oorlogsromans op haar naam staan en worden haar boeken wereldwijd gelezen. *Een moeder na Auschwitz* is het tweede deel in haar serie *Verborgen nummers*.

NUR 302

9 789023 964896

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT